

Archeologie in West-Friesland 33 Gemeente Hoorn

Het Museum van Oudheden en kostbare
zeldzaamheden van Lucas Stokbroo

De bijzondere vondsten uit een afvalkuil achter
Ramen 1 in Hoorn

Tijdens de grote opgraving aan het Nieuwe Noord in Hoorn in 2019 is op het erf achter Ramen 1 een afvalkuil aangetroffen waarvan de inhoud werkelijk verbluffend is. Bij het verzamelen van de vondsten kwamen al snel een benen waaier, geslepen stenen en merkwaardige blauwe glazen schijven met stempels tevoorschijn. Direct is besloten de volledige inhoud van de kuil mee te nemen en uit te zeven. Dit heeft een grote hoeveelheid voorwerpjes van uiteenlopende materialen opgeleverd, te veel om op te noemen. Ze zijn afkomstig uit het privémuseum van de illustere Lucas Stokbroo, de eigenaar van het grote huis aan de Ramen vanaf 1837 tot aan zijn overlijden in 1867.

Lucas Stokbroo

Lucas Stokbroo is geboren op 20 maart 1792 in Hoorn, als zoon van Pieter Stokbroo en Henrietta Catharina de Leeuw. Zijn vader kwam uit Amsterdam en was lange tijd in dienst van de VOC. Zijn laatste reis naar Azië vond plaats in 1802; daarna vernam zijn gezin drie jaar lang niets meer van hem. In 1805 bereikte Henriette Catharina uiteindelijk het bericht dat haar man een jaar eerder op het eiland Ambon was overleden. Hij liet een gezin met vier jonge kinderen achter, onder wie Lucas die toen 10 jaar oud was. Zijn weduwe schreef in een rouwadvertentie dat enkele van haar kinderen 'slechts den naam van vader noch gehoord noch gekend hebben'.

Lucas trouwde op 28 april 1825 in Hoorn met Antje van der Straten, dochter van Pieter van der Straten en Adriana van der Wolff. Ten tijde van zijn huwelijk was hij commies-griffier van de rechtbank in Hoorn. In 1848 kreeg hij een aanstelling als kantonrechter. In dat jaar kocht hij de heerlijkheid van Hoog- en Aartswood, waardoor hij de titel van 'heer' droeg. Van 1846 tot 1850 was hij namens Hoorn lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland. Daarnaast was hij vanaf 1847 lid van de Raad van Hoorn.

Lucas Stokbroo overleed op 74-jarige leeftijd op 25 februari 1867 en ligt samen met zijn vrouw begraven op de begraafplaats aan het Keern.

Het huis aan de Ramen

Het grote huis aan de Ramen was in 1620 gebouwd als Armenweeshuis. Na de opheffing van dit weeshuis in 1638 kwam het in handen van opeenvolgende regenten van de stad. In 1762 kocht Cornelis van der Stra-

Voorgevel van het pand Ramen 1, circa 1762.

Boven de voordeur bevindt zich een bovenlicht met spiegelmonogram met de initialen CVS van Cornelis van der Straten.

ten (1732-1811) het huis aan. Hij liet een nieuwe gevel in rococostijl optrekken met zijn monogram in het bovenlicht boven de deur. Hij was een belangrijk persoon: sinds 1754 was hij verantwoordelijk voor de belastingen in West-Friesland en het Noorderkwartier. Na zijn overlijden ging het bezit over op zijn zoon Campegius van der Straten

(1759-1837). Bij de opgraving is afval van de familie Van der Straten gevonden, waaronder een groot waszegel van de Staten van Holland. Lucas Stokbroo was getrouwd met de dochter van een broer van deze Campegius en kocht het huis in 1837 aan. De ligging tegenover de Lutherse Kerk zal hem als lutheraan zeker hebben aangesproken.

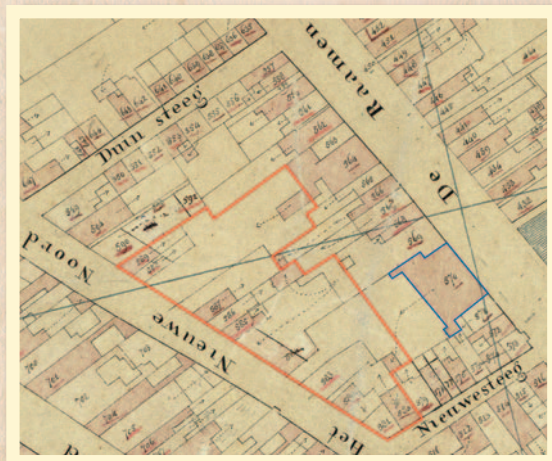
Hij ging hier niet wonen, maar bestemde het als privé-museum. Zijn woonhuis stond aan de Nieuwstraat.

Het museum van Stokbroo

Een krantenbericht na zijn overlijden in 1867 meldt dat zijn lust tot het bijeenbrengen van oudheden en zeldzaamheden een verzameling had doen ontstaan die zijn weerga in Nederland wellicht niet kende. Waarschijnlijk is dat enigszins overdreven, maar zijn verzameling was zeker van nationale allure. Toen koning Willem II in 1842 op zijn rondreis door Holland Hoorn aandeed, mocht een bezoek aan dit museum dan ook niet ontbreken.

Lucas Stokbroo liet een deel van zijn uitgebreide collectie in de jaren 1854 en 1855 in Amsterdam veilen. In de kranten werd dit groots aangekondigd als de veiling van de verzameling antiquiteiten en zeldzaamheden van 'het beroemde museum' van Stokbroo. De catalogus van 1854 omvat bijna 2500 kavels met de meest uiteenlopende spullen: meubels, pendules, bronzen en koperen voorwerpen, rariteiten, serviesgoed van porselein, glaswerk, wapens, voorwerpen van speksteen en ivoor en nog veel meer. De veiling van 1855 vond opnieuw in Amsterdam plaats en omvatte schilderijen, juwelen, horloges, kostbaarheden, antieke waaiers, Japans lakwerk, rariteiten, wapens, muziekinstrumenten en voorwerpen van porselein.

Waszegel van de Staten van Holland, mogelijk uit 1754 toen Cornelis van der Straten tot commies-fiscaal van West-Friesland en het Noorderkwartier werd aangesteld.

Kadastrale kaart uit 1823 met in rode lijn de opgravingslocatie aan het Nieuwe Noord. In blauw buis Ramen 1.

Het woonhuis van Lucas Stokbroo aan de Nieuwstraat op een schilderij van Isaac Ouwater uit 1784.

Koning Willem II bracht in 1842 een bezoek aan het museum van Stokbroo. Dit staatsieportret is geschilderd door Jan Adam Kruseman in 1842.

Aankondiging van de verkoop van een deel van het museum van Stokbroo in het Algemeen Handelsblad van 4 maart 1854.

CATALOGUS
VAN HET BEROEMDE
MUSEUM
VAN
OUDEHEDEN
EN KOSTBARE
ZELDZAMHEDEN,

RIJKEVERZAMELD DOOR
DEN WEL-EDDEL-GEBOREN HEER
L. Stokbroo van Hoogwoud en Aartswoud,
Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw; Oud Lid der Provinciale Staten en
Kantonregter te Hoorn.

BESTAANDE IN:
MEUBELN, PENDULES, BRONS- EN KOPERWERKEN, RARITEITEN, VOORWERPEN VAN FINE STEENEN,
SPEKSTEEN, IVOOR, HOORN, PAARLEMOER, SCHILDPAD, PALMHOUT, SANDELHOUT, HOUTSNEE-
WERKEN, GOUD- EN ZILVERWERKEN EN ANDERE KOSTBAARHEDEN, SEVRES EN AMSTEL PORCE-
LEIN, SAXISCH EN ANDERE FINE PORCELEINEN, BLAAUW EN GECOULEURD JAPANSCH EN
CHINEESCH PORCELEIN, OUD DELFTSCH EN ANDER AARDEWERK, BISCUIT, SILEZISCH
AARDE, ALBAST, FLEISTER, GIPS, GLAS EN CRISTAL, WAPEN, MARMER, JAPANSCH
EN CHINEESCH LAKWERK, CHINEESCHE EN JAPANSCH BEELDEN,
EN EINDELIJK KENIGE

Antieke Schilderijen,

van
J. van Eyck, A. Durer, Quintyn Metsys, Holbein en W. C. Heda.

Waarvan de Openbare Verkoop zal plaats hebben te **Amsterdam**, in den
GARNALEN DOELN, op den Singel, op **Dingsdag den 15^{den} Augustus 1854**
en volgende dagen, 's morgens ten 10 en 's namiddags ten 5½ ure, ten overstaan van
den Heer J. GOLDSMIT, Deurwaarder, onder directie van de Makelaars:

A. B. VAN DER VIES

EN

J. W. MIJNSSEN.

Te bezichtigen in den Doelen gedurende 5 dagen, als: op Woensdag 9 tot en met
Vrijdag 11 Augustus vrije toegang en de beide volgende dagen 12 en 13 Augustus,
tegen betaling van 25 Cents per persoon, ten voordeele van de Algemeene
Armen der stad Amsterdam.

De Catalogus is verkrijgbaar bij de Makelaars, tegen betaling van 50 Cent.

Een van de vele voorwerpen die in bezit is geweest van
Lucas Stokbroo: een roemer met gravure van de inname
van de Egyptische stad Damiate door de Kruisvaarders in
1219 en het stadswapen van Haarlem, gedateerd 1644.

Na het plotselinge overlijden van Lucas Stokbroo in 1867 lieten de erfgenamen de volledige boedel beschrijven. De notaris kon deze opdracht onmogelijk alleen aan en schakelde twee deskundigen in. Zij hadden aan het beschrijven van de boedel een monsterklus. Ze begonnen op maandag 11 maart en waren in totaal elf dagen bezig. De boedel omvatte onder andere 2417 schilderijen.

De erfgenamen lieten het grootste deel van de boedel in Hoorn veilen en er verschenen vier catalogi met vele duizenden kavels met onder andere boeken, juwelen, zilverwerk, penningen, munten, wapens, serviesgoed, glaswerk, pendules, kamergarnituren, meubels, spiegels, natuurkundige instrumenten en allerlei rariteiten. Vooral de veiling van schilderijen moet een bijzondere gebeurtenis in Hoorn zijn geweest. De schilderijen stonden in de Ramen en op het Nieuwe Noord in lange rijen opgesteld. Het topstuk was een schilderij van Frans Hals dat wij kennen als Malle Babbe. Dit

Schilderij Malle Babbe
van Frans Hals,
circa 1633-1635.
Het maakte onderdeel
uit van de collectie
van Stokbroo.

schilderij, met een afbeelding van een lachende vrouw met grote kan bier en uil op de schouder, is een

van de bekendste werken van deze Hollandse meester. Nu bevindt het zich in de Gemäldegalerie in Berlin.

Een topstuk onder de meubels was een notenhouten pronkkast, die was opgelegd met schildpad en waarvan de laden waren voorzien van op glas geschilderde mythologische voorstellingen. De pronkkast zou door de koning van Denemarken als geschenk zijn gegeven aan admiraal Tromp. Dit kabinet, zoals we de pronkkast tegenwoordig noemen, is in 1898 aan koningin Wilhelmina bij haar troonsbestijging geschonken en bevindt zich nu in Paleis het Loo.

Glasschijven

De meest bijzondere voorwerpen uit de afvalkuil zijn zes glasschijven van opaak of ondoorzichtig glas met op ieder twee stempels. Het eerste stempel is een IHS-monogram bin-

De opgraving achter Ramen 1 met bij de gele pijl de locatie van de afvalkuil.

Drie glasschijven van lapis-lazuliblaauw glas met stempels van Vincenzo Miotto, 1673-1729.

Drie glasschijven van wit, azuurblauw en koningsblauw glas met stempels van Vincenzo Miotto, 1673-1729.

Stempels met IHS-monogram en met aap zittend op een rots, initialen VM en omschrift DANIEL MIOTTO.

nen een stralenkrans. Het tweede stempel toont centraal een zittende aap met een bol of appel in de handen met aan weerszijden de letters VM en het omschrift DANIEL MIOTTO. Drie exemplaren zijn lapis-lazuliblaauw van kleur. Het vierde exemplaar is wit, het vijfde azuurblauw en het zesde donker (konings)blauw. De stempels zijn toe te schrijven aan de werkplaats Al Gesu van de familie Miotto in Venetië. De

glasschijven dateren uit de tijd van Vincenzo Miotto (1644-1729), die de glasfabriek in 1673 van zijn vader Daniel Miotto overnam. Zowel de naam van zijn vader als zijn eigen initialen VM staan vermeld. De glasschijven waren het basismateriaal voor het maken van email. Email gebruikten edelsmeden voor het emaileren van metalen oppervlak. Daarnaast kon email door hen worden ingelegd in metaal. Van email maak-

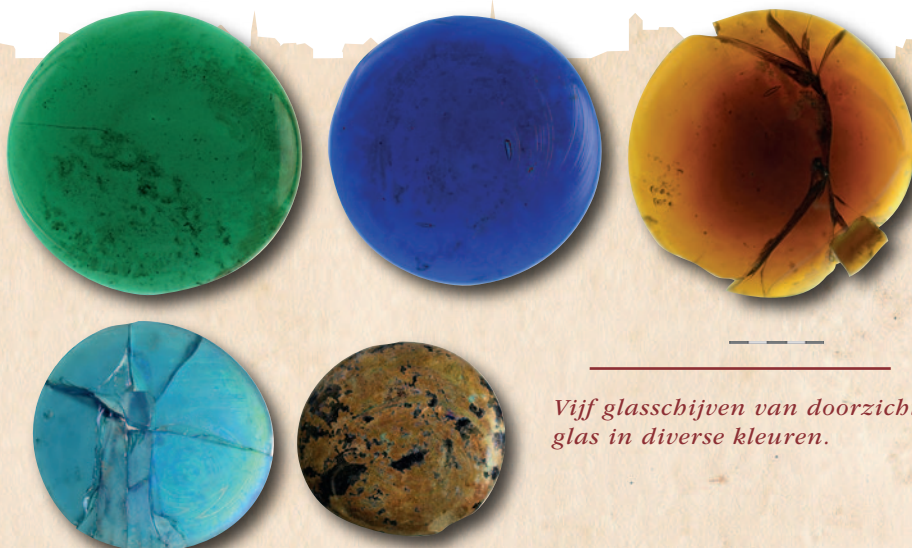
te men verder emailverf, hoofdzakelijk bestemd voor het schilderen op metaal. Het zou kunnen dat de glasschijven ook voor het maken van olieverf werden gebruikt, hoewel we hierbij toch vooral een handel van pigment in poedervorm mogen verwachten. Voor al deze toepassingen waren de glasschijven een grondstof. Ze werden kapot geslagen, verpulverd, fijn gewreven en gesmolten.

Naast glasschijven van opaak glas zijn ook vijf glasschijven van verschillende kleuren doorzichtig glas aanwezig. Deze voorwerpen waren niet bestemd voor email, maar waren de grondstof voor productie van bijvoorbeeld glaskralen. Daarnaast kon van dit glas verf worden gemaakt om te brandschilderen.

Keramiek en glaswerk

Uit de kuil komt een klein aantal voorwerpen van keramiek. Meest bijzonder zijn de scherven van een grote schotel van *Chine de commande* met daarop een gekroond wapen binnen een tempel met Chinese figuren, gemaakt rond 1720-1730. Daarnaast is een eenvoudig bord van industrieel vervaardigd aardewerk aanwezig, dat duidelijk als etensbord is gebruikt. Van een ander industrieel bord is slechts een scherf teruggevonden met daarop een fabrieksmerk dat dateert tussen 1804 en 1828.

Opvallend is het grote aantal scherven kleurloos doorzichtig glas. Deels gaat het om vensterglas, maar er lijken ook veel scherven van vi-

Vijf glasschijven van doorzichtig glas in diverse kleuren.

Resten van een prijzig Chine de Commande bord, 1720-1730.

Rariteitenverzameling van de kleine voorwerpjes uit de afvalkuil, met onder andere fossiele stekels van zee-egels.

trineglas en een glazen stulp aanwezig te zijn. Verder zijn er scherven van enkele flesjes en een drinkbeker uit de 19de eeuw. Het gaat hier, net als bij de etensborden, om gebruiksvoorwerpen.

Kleine rariteiten

Een andere categorie vondsten zijn stenen - met soms geslepen vlakken - en een handvol fossielen. Het gaat bij deze laatste voorwerpen om kleine knotsvormige uitsteeksels van zee-egels. Verder bevinden zich onder de vondsten schelpjes, stukjes koraal, een eierschaal (mogelijk struisvogel) en botjes van dieren. De kuil bevatte een grote verscheidenheid aan kleine voorwerpen, compleet of in scherven, van mar-

mer, albast en allerlei andere soorten gesteentes. Hieronder bevinden zich twee kleine ovale gesneden stenen. Een van beide is een gem (een halfedelsteen met gesneden decoratie) van carneool met een verdiept aangebrachte mannenbuste. Andere voorwerpen zijn onder andere van git, ivoor, been en glas.

Rariteitenkabinetten

Een onderdeel van het museum waren diverse rariteitenkabinetten. Waarschijnlijk kocht Stokbroo kasten met inhoud en al op. Ze vormen de overblijfselen van de verzamelwoede van rariteiten in de 17de en 18de eeuw. In de veilingcatalogi worden maar liefst zes pronkkasten (kunstkabinetten) en 26 rariteiten

kasten genoemd! In 1867 zijn onder de rubriek 'horens, schelpen, opgezette vogels enz.' kavels met vermoedelijke inhoud van deze kasten te vinden. Hiertoe behoren tientallen bakken en kisten met hoorns, schelpen en mineralen. Verder werden een schildpad, twee struisvogeleieren en tientallen opgezette vogels geveild. Ook werden enkele kasten met inhoud en al verkocht, zoals een ladenkast met hoorns en schelpen, een ladenkast met ertsen en een kast met flessen met preparaten. Onder de rubriek 'juweelen, goud, etc' staat een verzameling van vele gegraveerde stenen, een verzameling van mozaïek- en gesneden bloedsteentjes en een verzameling van onixen en camees. Ook hier werden kasten met inhoud en al geveild, zoals twee ladenkasten met gekleurde stenen en agaatstenen. De combinatie van de glasschijven met allerlei soorten gesteentes en fossielen is interessant. In het Rijksmuseum in Amsterdam is een van de topstukken uit de 18de eeuw een pronkkast met een miniatuurapo-

Sieraden van onder andere glas en git.

theek van rond 1730. Deze kast kan worden opengeklapt en herbergt tevens een verzameling naturalia met onder andere mineralen, gesteentes, gedroogde bloemen, zaden en fossielen. Onder de fossielen zijn steekels van zee-egels aanwezig, net zoals die in de kuil van Stokbroo zijn gevonden. Aan deze fossielen werden medicinale eigenschappen toegeschreven. Een van de lades bevat fragmenten van glasschijven in diverse kleuren. Op een fragment is nog net een stukje van een stempel met de letters ANI van Daniel Miotto zichtbaar. De glasschijven lijken vreemd in een verzameling van voortbrengselen van de natuur. De toepassing ervan lag echter in

Een selectie van de stenen.

Rariteitenverzameling van de kleine voorwerpjes uit de afvalkuil.

lijn met die van sommige mineralen: uit beide konden pigmenten om te verven worden gewonnen. Het zou dus kunnen dat ze tot het assortiment van apothekers behoorden en dat ze dus ook een plek in een apothekers- of naturaliaverzameling konden hebben.

Van museumstukken tot afval en andersom

De vondsten maken duidelijk hoe de betekenis van voorwerpen in de loop van de tijd verandert. Het beste voorbeeld zijn de glasschijven. Ze zijn ooit gemaakt als grondstof. Vervolgens zijn ze onderdeel geworden van een verzameling naturalia en hebben deel uitgemaakt van een museale collectie. Daarna zijn ze afgedankt en als afval in de bodem beland. Nu zijn het archeologische vondsten en wie weet in de toekomst opnieuw museumstukken.

*Een gem van carneool met mannenportret
en een camee met vrouwenportret.*

*De ribben van een ivoren waaijer uit de
18de eeuw.*

Colofon

© Archeologie West-Friesland, Hoorn, 2022
met uitzondering van de in de verantwoor-
ding genoemde copyrighthouders.

Deze folder is een uitgave van Archeologie
West-Friesland, het gemeentelijk
samenwerkingsverband van Drechterland,
Enkhuizen, Hollands Kroon, Hoorn,
Koggenland, Medemblik, Opmeer,
Stede Broec, Schagen en Texel.

Tekst: Christiaan Schrickx

Redactie: Michiel Bartels

Meer informatie?

Archeologie West-Friesland

Gemeente Hoorn

Postbus 603

1620 AR Hoorn

Nederland

www.archeologiewestfriesland.nl

archeologie@hoorn.nl

Dank gaat uit naar: Amsterdam Realty
Partners en Newbouw (Uitgeest).

Verantwoording afbeeldingen:

Alle afbeeldingen zijn afkomstig van
Archeologie West-Friesland met
uitzondering van:

Amsterdam Museum, Amsterdam: 3:4

Gemäldegalerie, Berlijn: 4:3

Rijksmuseum, Amsterdam: 4:2, 8:3

Westfries Museum, Hoorn: 3:3

*Verzamelaarskast met miniatuurapotheek
en verzameling naturalia, circa 1730.*

Het volledige rapport is te lezen op:
www.archeologiewestfriesland.nl

*Cover: Het archeologisch onderzoek aan het Nieuwe Noord
in Hoorn, najaar 2019.*

ISSN 2212-4365 (print)

ISSN 2212-4373 (web)